

O'ZBEKISTONNING XALQARO MOLIYA MUNOSABATLARIGA INTEGRATSIYALASHUVI

**Mamayev
Bahodirjon
Nosirovich**

AIQI, Tarmoqlar iqtisodiyoti kafedrasini mudiri, i.f.n., dotsent

**Nosirov Husan
Bahodirjon o'g'li**

*AIQI, Tarmoqlar iqtisodiyoti kafedrasini assistenti
E-mail: bnmamayev@umail.uz
+99897-759-88-65*

Annotatsiya

Mazkur maqolada mamlakatimizda ijtimoiy-iqtisodiy islohotlarni izchil amalga oshirish, milliy iqtisodiyotni yangi davr darjasiga ko'tarish, eksportga yo'naltirilgan ishlab chiqarish tarmoqlarini vujudga keltirish va jahon iqtisodiyoti integratsiyasiga jadal kirib borish xalqaro moliya munosabatlarini barqaror rivojlantirishni taqozo etadi. Mazkur masalalarni ijobiy hal qilishda mamlakatning xalqaro moliya munosabatlaridagi ishtiroki muhim o'rin tutadi.

Kalit so'zlar:

iqtisodiyot, innovatsiya, zamonaviy, ishlab chiqarish, texnologiya, strategiya, raqamli iqtisodiyot, korxona, jarayon, biznes, hudud, milliy xo'jalik, jamiyat, davlat, globallashuv, moliyaviy resurs, mehnat resurslari

KIRISH

Hozirgi vaqtda mamlakatimiz ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyoti iqtisodiyotni modernizatsiyalash, ishlab chiqarishda tarkibiy o'zgarishlarni amalga oshirish, iqtisodiyot tarmoqlarida zamonaviy texnika-texnologiyalarni joriy qilish va shu asosda raqobatbardoshlikka erishish, jahon bozorlaridan mustahkam o'rin egallash, mamlakatimizning eksport salohiyatini oshirish kabi vazifalarni amalga oshirish bilan bevosita bog'liq. Mazkur masalalarni ijobiy hal qilishda mamlakatning xalqaro moliya munosabatlaridagi ishtiroki muhim o'rin tutadi. Bunga ko'ra mamlakatimiz Prezidenti Shavkat Mirziyoyev qaroriga¹ binoan, Xalqaro moliya institutlari va xorijiy hukumat

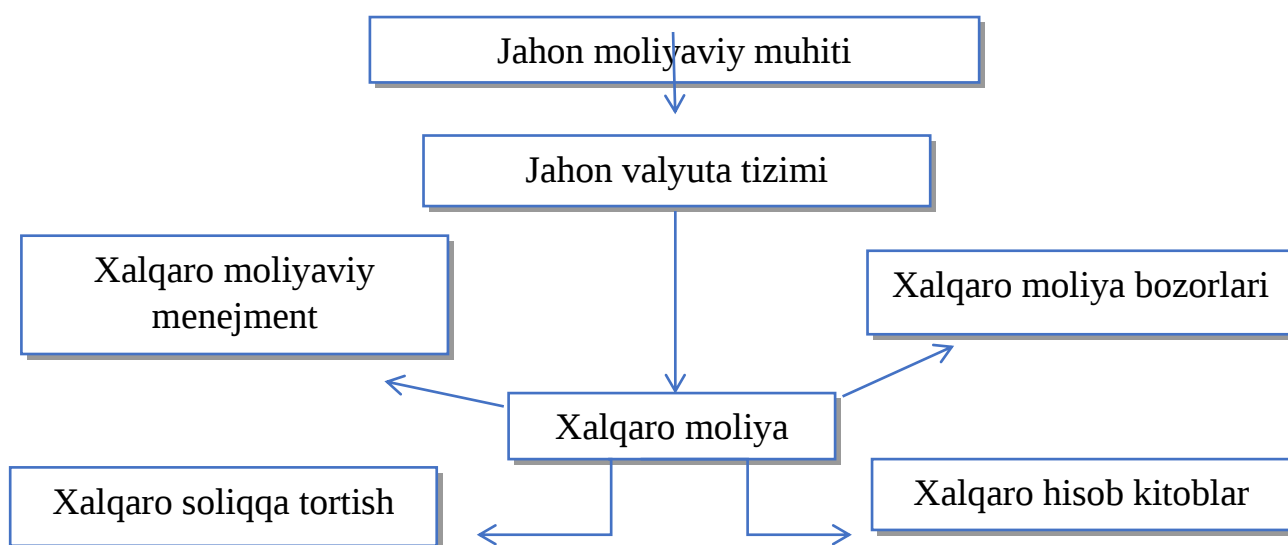
¹ O'zbekiston respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 16.07.2018 yildagi PQ-3857 son qarori bilan Xalqaro moliya institutlari va xorijiy hukumat moliya tashkilotlari ishtirokidagi loyihalarni tayyorlash va amalga oshirish samaradorligini yanada oshirish chora tadbirlari to'g'risida.

moliya tashkilotlari ishtirokidagi loyihalarni tayyorlash va amalga oshirish samaradorligini yanada oshirishni vazifa qilib berildi.

Biz globallashtirilgan dunyoda yashayapmiz. Har bir davlat boshqa davlatga boshqa yo'llar bilan qaram bo'ladi. Rivojlangan mamlakatlar arzon ishchi kuchini rivojlanayotgan mamlakatlardan, rivojlanayotgan mamlakatlar esa rivojlanayotgan mamlakatlardan xizmat va mahsulotlar izlaydi. Ikki davlat o'rtasida savdo sodir bo'lganda, bu holatda bo'lgani kabi, rasmga tushadigan ko'plab omillar mavjud va savdoni amalga oshirishda hech qanday tartibga solish buzilishi sodir bo'lmashligi uchun hisobga olinishi kerak. Har qanday iqtisod uchun xalqaro moliya muhim hal qiluvchi omil bo'lib, mahalliy hukumat mahalliy o'yinchilar mahalliy bo'lmagan o'yinchilar tomonidan qattiq raqobatga duch kelmasligi uchun tegishli siyosatni amalga oshirishi kerak.

Xalqaro moliya global biznesda moliyani boshqarish bilan shug'ullanadi. Unda xalqaro bozorlarda qanday savdo qilish va xorijiy valyutani ayirboshlash, bunday faoliyat orqali daromad olish yo'llari tushuntiriladi. Aslida, xalqaro moliya moliyaviy iqtisodiyotning muhim qismidir. U asosan kamida ikki yoki undan ortiq mamlakatlarning pul o'zaro ta'siri bilan bog'liq masalalarni muhokama qiladi. Xalqaro moliya valyutalarning ayirboshlash kurslari, jahon valyuta tizimlari, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar (FDI) va xalqaro moliya boshqaruvi bilan bog'liq boshqa muhim masalalar bilan bog'liq.

Xalqaro moliya - bu ikki mamlakat o'rtasidagi makroiqtisodiy munosabatlar va ularning pul operatsiyalari bilan shug'ullanadigan moliyaviy iqtisodiyotning bo'limi. Foiz stavkasi, ayirboshlash kursi, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar va savdoda ustun bo'lgan valyuta kabi tushunchalar ushbu moliya turiga kiradi.

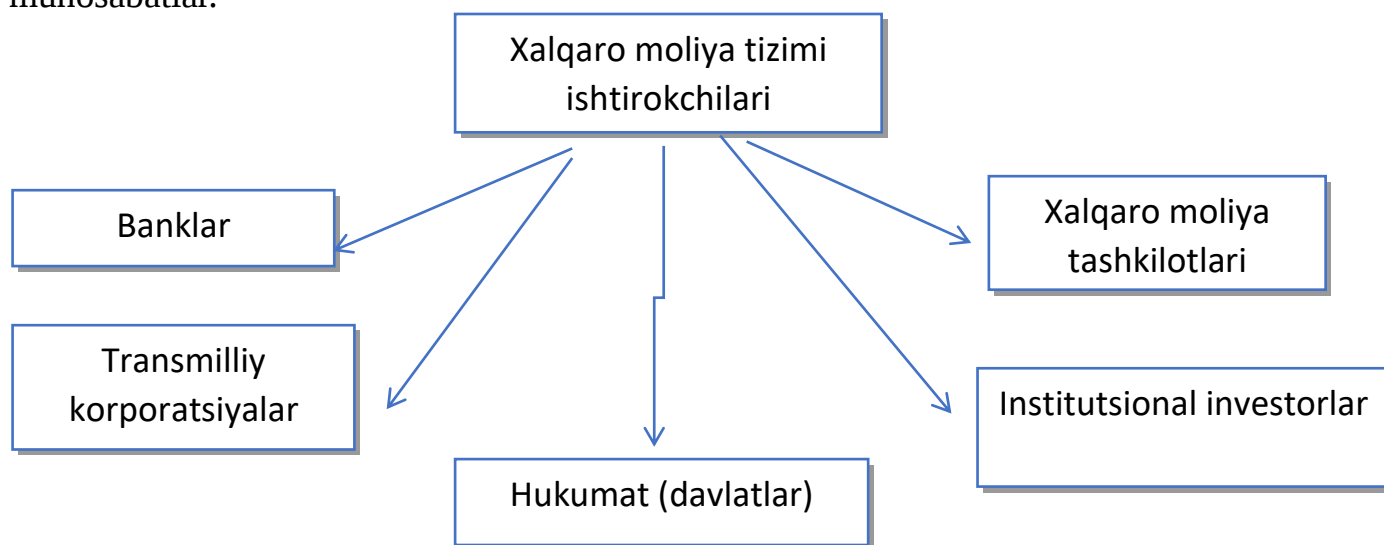
1-rasm. Xalqaro moliya tuzilmasi²

² Ataniyazov. Xalqaro moliya munosabatlari 11bet.

Xalqaro moliya bozori – bu global tizimda bo'sh moliyaviy resurslarni to'planishi va ularni qarz oluvchilarga taqdim etilishidir.

Xalqaro moliyaviy munosabatlar – bu qaysiki pul oqimlari harakati sodir bo'ladigan murakkab tizim bo'lib, ushbu munosabatlarni quyidagi yo'nalishlar bo'yicha guruhlash mumkin:

- turli mamlakat xo'jalik subyektlari o'rtasida munosabatlar;
- davlatning boshqa mamlakat yuridik va jismoniy shaxslar o'rtasidagi o'zaro munosabatlar;
- davlatning boshqa mamlakatlar hukumati va xalqaro moliya tashkilotlari o'rtasidagi o'zaro munosabatlar;
- davlat va xo'jalik subyektlarining xalqaro moliya institutlari bo'yicha o'zaro munosabatlar.

2-rasm. Xalqaro moliya tizimi ishtirokchilari

Xalqaro moliyaning asosiy jihatlari quyidagilardan iborat³ :

- jahon miqyosida moliya sohasini tahlil qilish imkoniyatini beradi va xalqaro moliya bozori, xalqaro bank faoliyati, xalqaro moliya korporatsiyalari va qimmatli qog'ozlar portfelli boshqarishning barcha tomonlarini qamrab oladi;
- jahon darajasida moliyaviy operatsiyalarning o'zaro bog'liqlik holdagi harakatini, (rivojlangan, rivojlanayotgan va o'tish iqtisodiyoti mamlakatlarida) tushuntirib beradi;
- makro va mikro darajada to'liq moliyaviy faoliyatni tahlil qilish imkoniyatini beradi (mikro darajada asosiy e'tibor moliya bozorlari va korporatsiyalar, bank operatsiyalari va qimmatli qog'ozlar portfelli boshqarishga, makro darajada jahondagi moliyaviy faoliyat va moliyaviy bozorlar umumiy holda o'rganiladi);
- xalqaro moliyaviy operatsiyalar jarayonlarining uzluksizligi va uni doimiy o'zgarishini taxmin qiladi.

O'zbekiston Respublikasi 1992- yil 21- sentyabrda XVF ning a'zosiga aylangan bo'lib, XVF bilan hamkorlik asosan moliyaviy sektorni rivojlantirish va makroiqtisodiy islohatlarni qo'llab-quvvatlashga yo'naltirilgan. XVF va O'zbekiston Respublikasi

³ N.A.Budarina Mejdunarodnie finansi: uchebnoe posobie. Donetsk–2002.3–4 s

o'rtasidagi Kelishuvning IV moddasiga ko'ra Hukumat va Markaziy bank bilan konsultatsiyalar o'tkazish maqsadida XVF vakillarining respublikamizga doimiy tashrifi amalga oshirilib kelinmoqda. Mazkur missiyalarning faoliyati iqtisodiyot sohasi, moliyaviy sektor va statistika, shuningdek iqtisodiy islohatlarni davom ettirish yo'nalishlarini o'rganishdan iborat.

2002- yilda O'zbekiston Respublikasi Hukumati, Markaziy bank va XVFning hamkorligi jarayonida so'mning ayirboshlashi va O'zbekiston bilan XVF o'rtasidagi Kelishuvning VIII moddasida ko'zda tutilgan «Iqtisodiy va moliyaviy siyosat bo'yicha Memorandum» va «Joriy xalqaro operatsiyalar bo'yicha milliy valyutani ayirboshlashni ta'minlash ish rejasi» ishlab chiqilgan va tasdiqlangan.

O'zbekiston va XVF o'rtasidagi konstruktiv muloqot ish rejasida ko'zda tutilgan barcha choralarni bajarishga yordam berdi, natijada 2003-yilning 15-oktyabrida O'zbekiston Respublikasi tomonidan joriy xalqaro operatsiyalar bo'yicha milliy valyutani ayirboshlashini ta'minlash borasidagi VIII moddaning 2(a), 3 va 4 bo'limlari bo'yicha majburiyatni olishga erishilgan. XVFning tavsiyalariga ko'ra, O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki tomonidan «Tijorat banklarining kapital adekvatligiga bo'lgan talablar to'g'risida», «Tijorat banklari tomonidan tuzilayotgan rezervlarni shakllantirish va foydalanish, aktivlar sifatini klassifikatsiyalash», «Tijorat bankning likvidlilik boshqaruviga bo'lgan talablar to'g'risida», «Banklar va ularga tegishli shaxslar o'rtasidagi bo'lgan operatsiyalar to'g'risida» va «Bir qarzdorning yoki o'zaro aloqador qarzdorlar guruhining maksimal risk miqdori to'g'risida»gi nizomlarning yangi tahriri ishlab chiqildi va tasdiqlandi. Ushbu o'zgartirishlar milliy qonunchilikda bank nazoratining davlatlararo talablarini (Bazel III) maksimal darajada hisobga olinishga sharoit yaratdi.

So'nggi yillarda XVF tomonidan respublikaga turli yo'nalishlar bo'yicha texnik ko'maklar ko'rsatib kelinmoqda. Xususan, Markaziy bankka 2014 yilda bank sektorida korporativ boshqaruvni takomillashtirish bo'yicha chora-tadbirlarni ishlab chiqishdagi texnik ko'makni ko'rsatib o'tish mumkin. Mazkur texnik ko'mak natijasida Korporativ boshqaruv to'g'risidagi Nizomga oxirgi xalqaro standartlarga, jumladan korporativ boshqaruvni takomillashtirish bo'yicha Bazel qo'mitasi tamoyillari (2010 yil oktyabr) va Moliyaviy barqarorlik bo'yicha Kengashning (2013 yil fevral) Risklar boshqaruvini tematik sharhi tavsiyalariga muvofiq qayta ko'rib chiqilgan. 2016 yil apreldan boshlab XVF tomonidan respublikada tijorat banklarida stress-test sinovlarini metodologiyasini takomillashtirish bo'yicha texnik ko'mak doirasida ish boshlangan.

1-jadval

XVFning O'zbekistondagi texnik ko'maklashish missiyasi⁴

STA	Milliy hisob–varaqlar, narxlar va hisob–varaqlar balansi statistikasi	May 2007
LEG	AML/CFT	Yanvar, Mart/Aprel 2009
FAD	Davlat byudjeti boshqaruvi	Fevral 2010
FAD	Inspeksiya	Iyun 2007, Oktabr 2008, Noyabr/Dekabr 2010,Iyun,

⁴ <http://cbu.uz/uzc/node/>

		Sentabr 2012
STA	Pul–kredit va moliya statistikasi	Fevral 2012
MCM	Bank nazorati	May/Aprel,Oktabr2014,Fevral 2015
STA	Umumiy ma'lumotlarni ommalashtirish tizimi	Mart 2015
STA	Pul–kredit va moliya statistikasi	May 2015
FAD	Soliq muassasasi	Mart, Oktabr 2016
STA	Davlat moliya statistikasi	Sentabr/ Oktabr 2016
MCM	Tijorat banklardagi korporativ boshqaruv	Aprel/May 2017

XULOSA

Mamlakatimizda ijtimoiy-iqtisodiy islohotlarni izchil amalga oshirish, milliy iqtisodiyotni yangi davr darjasiga ko'tarish, eksportga yo'naltirilgan ishlab chiqarish tarmoqlarini vujudga keltirish va jahon iqtisodiyoti integratsiyasiga jadal kirib borish xalqaro moliya munosabatlarini barqaror rivojlantirishni taqozo etadi. Xalqaro moliya bu ikki mamlakat o'rtasidagi makroiqtisodiy munosabatlar va ularning pul operatsiyalari bilan shug'ullanadigan moliyaviy iqtisodiyotning bo'limi. Foiz stavkasi, ayirboshlash kursi, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar va savdoda ustun bo'lgan valyuta kabi tushunchalar ushbu moliya turiga kiradi. Xalqaro moliya global biznesda moliyani boshqarish bilan shug'ullanadi. Unda xalqaro bozorlarda qanday savdo qilish va xorijiy valyutani ayirboshlash, bunday faoliyat orqali daromad olish yo'llari tushuntiriladi. Aslida, xalqaro moliya moliyaviy iqtisodiyotning muhim qismidir. U asosan kamida ikki yoki undan ortiq mamlakatlarning pul o'zaro ta'siri bilan bog'liq masalalarni muhokama qiladi. Xalqaro moliya valyutalarning ayirboshlash kurslari, jahon valyuta tizimlari, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar (FDI) va xalqaro moliya boshqaruvi bilan bog'liq boshqa muhim masalalar bilan bog'liq.

Globalashuv jarayoni modernizatsiyalashgan iqtisodiyotning xalqaro moliya institutlari faoliyatini tartibga solish ishlari jarayonida yuzaga keladigan davlatlararo munosabatlarni o'rganish mobaynida quyidagi xulosa va takliflar qilingan.

1. Xalqaro moliya moliyaviy iqtisodiyotning muhim qismidir. U asosan kamida ikki yoki undan ortiq mamlakatlarning pul o'zaro ta'siri bilan bog'liq masalalarni muhokama qiladi.

2. Jahon moliya tizimidagi o'zgarishlar va xalqaro moliya munosabatlarining rivojlanishi ko'p jihatdan transmilliy korporatsiyalar faoliyati bilan bog'liq bo'lib, ular tomonidan butun dunyo bo'ylab ishlab chiqarish tarmoqlarini vujudga keltirish hamda barcha resurslardan samarali foydalanishga qaratilgan global strategiya amalga oshiriladi. Ta'kidlash joizki transmilliy banklarr boshqa bir xorij bir mamlakati hududida mavjud bo'lishi ijobi ta'sir ko'rsatadi, ammo bizning o'z miliy banklarimiz hozirgi vaqtda chet el hududlarida mavjud emasligi, O'zbekistonning chet elda istiqomat qiluvchi aholisi uchun ham noqulayliklar vujudga keltiradi.

3. Xalqaro moliya institutlari valyuta – kredit va moliya munosabatlari sohasida hamkorlik va muammolarni hal etish uchun xalqaro shartnomalar asosida xalqaro qoidalargi muvofiq xalqaro valyuta – kredit va moliya tashkilotlari sifatida tashkil

topadi. Xalqaro moliya tashkilotlarini globallashtirayotgan jahon iqtisodiyotini barqaror rivojlantirish va hamkorlikni kengaytirishdan iborat bo'lgan umumiy maqsad birlashtiradi. Global ahamiyatga ega bo'lgan xalqaro moliya tashkilotlariga Xalqaro Valyuta Fondi (XVF), Jahon banki Guruhi (JB) va boshqa valyuta-kredit hamda moliya munosabatlarini muammolari bilan shug'ullanuvchi ixtisoslashgan moliya tashkilotlari kiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Ricardo's international trade theory: beyond the comparative cost example, December 1992. Cambridge economics journal 402 pg.
2. Maurice Di Levi, Manpreet Saini-International finance, April 2019 International financial system.
3. L.N.Krasavinoy.– 4-e izd., pererab. i dop. – M.: Izdatelstvo Yurayt, 2014.360s
4. J.X.Ataniyazov, F.A.Xamidova, M.R.Pulatova- Xalqaro moliya institutlari o'quv qo'llanma,electron resurs, 2020.
5. A.Sh. Bekmurodov, X. Abdullayev, B.M. Badalov-xalqaro moliya bozori va institutlari. Moliya, pul muomilasi va kredit,O'quv qo'llanma Toshkent-“Iqtisodiyot”-2019.
6. Yusupov, N. S., Qosimjon o'g'li, S. A., & Akramjon o'g'li, A. A. (2024). INVESTITSION LOYIHALARNI MUVAFFAQIYATLI AMALGA OSHIRISHDA ZAMONAVIY BOSHQARUVDAN SAMARALI FOYDALANISH YO'LLARI. Journal of new century innovations, 54(2), 106-109.
7. Давидова Д. Т. СУГУРТАДА АХБОРОТ КОММУНИКАЦИЯ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ ВА УЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ МЕЗОHLARI //MODELS AND METHODS FOR INCREASING THE EFFICIENCY OF INNOVATIVE RESEARCH. – 2023. – Т. 2. – №. 23. – С. 56-62.
8. Mamayev B.N. RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANGAN HOLDA RAQAMLI MARKETING ELEMENTIDAN BIRI INTERNET-REKLAMADAN FOYDALANISHNING TENDENSIYALARI Vol. 1 No. 8 (2022): O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI /
9. Mamayev B.N. O'ZBEKISTONDA INVESTITSION MUHIT JOZIBADORLIGINI TA'MINLASHNING O'ZIGA XOS JIHATLARI International scientific journal “Interpretation and researches” Volume 1 issue 20 | ISSN: 2181-4163 | UIF-2023: 8.2
10. Мамаев , Б. Н. (2023). ЎЗБЕКИСТОН БАЛИҚ САНОАТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА КЛАСТЕРЛАШ. Educational Research in Universal Sciences, 2(14), 693–700. Retrieved from <http://erus.uz/index.php/er/article/view/4511>
11. **Internet tarmog'i veb - saytlari va manzillari**
11. www.lex.uz. O'zbekiston Respublikasi elektron qonun hujjatlari to'plami.
12. www.mf.uz – O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va Moliya vazirligi rasmiy sayti
13. www.stat.uz- O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi
14. <http://www.worldbank.org/>
<http://www.globfin.ru/articles/finance/bmr.htm>